

# Smokefree Aotearoa 2025



## Ko 'emau visone

Ke fakangata 'a e maumau 'oku fai 'e he koloa tapaká ki hotau ngaahi komiuniti 'aki hono liliu 'a Aotearoa ko ha fonua 'oku 'ikai ke ifi tapaka (smokefree) 'i he ta'u 2025.

## Ko 'emau taumu'a

Ko e a'u ki he 2025, 'e 'ikai toe ma'olunga hake he peseti 'e 5 'a e ifi tapaka faka'ahó 'i he ngaahi kulupu kotoa 'i loto he tokolahi fakalukufua 'o Nu'usila ni.\*

## Ko e ngaahi tokāteline 'o e talite Te Tiriti o Waitangi 'oku mau ngāue'aki

### Tino rangatiratanga

'Oku 'i ai pe founa ia 'a e kāinga Māori ki hono tākiekina 'aki honau kaha'u.

### Tufotufa taau

'Oku fai 'e he Pule'anga (Crown) honau lelei tahá ke tufotufa taau 'a e ngaahi monū 'o e fonuá ke 'inasi ai e kāinga Māori.

### Malu'i taau

'Oku ngāue'aki 'e he Pule'anga (Crown) 'a e ngaahi founa 'oku tuha ke malu'i 'aki e ngaahi fiema'u 'a e kāinga Māori pea mo taau 'a e ngaahi ola 'oku fekau'aki tonu mo 'enau tu'unga mo'ui lelei.

### Ngaahi fokotu'u

'Oku 'omai 'e he Pule'angá (Crown) ha ngaahi fokotu'u 'oku fehoanaki lelei mo e fiema'u ki he mo'ui fakatukufakaholo, fakalaumālie mo fakasino 'a e kāinga Māori.

### Fehoanaki'aki

'Oku fehoanaki tatau pe 'a hono vahevahe 'o e mafa'i 'i hono fa'u, ngāue'aki, mo tokanga'i 'o e ngaahi sevesi ki he mo'ui 'a e kāinga Māori pea mo e kau faingata'a'ia fakasinó foki.

## 'E ola lelei 'emau ngāue ka mau ka ikuna'i e 'ū tefito taumu'a ngāue lalahi 'e tolu

### 1 Fakangata 'a e hōhoatamaki e lahi 'o e ifi tapaká mo e ngaahi mahaki 'oku ne fakatupu

'Oku 'i ai e kakai he fonuá 'oku lahi ange hono uesia kinautolu 'e he ifi tapaká fakahoa ki he toenga. 'Oku lahi ange maumau 'oku fai 'e he ifi tapaká ki he kāinga Māori, kakai Pasifiki, mo kinautolu 'oku nau nofo 'i he ngaahi feitu'u 'oku masivesiva ange 'i Aotearoa ni. Ko 'emau faka'amú ia ke ta'ofi 'a e ngaahi fehōhoatamaki ko eni.

### 2 Ohi ha to'u tangata 'oku hao he ifi tapaká 'aki hono fakaului ke tokolahi 'a e longa'i fānau mo e to'utupu 'oku te'eki ke nau faka'ilo'ilo ki he ifi

'Oku hanga 'e he ifi tapaká 'o uesia 'a e longa'i fānau mo e to'utupu tokolahi. 'Oku mau faka'amú ke malu'i kinautolu ke 'oua tenau faka'ilo'ilo ki he ifi tapaka pea mo tokoni'i foki 'enau mātu'a, whānau, mo ha kakai lalahi 'oku nau feohi ke tuku 'enau ifi tapaka.

### 3 Uki ke tokolahi 'a e kakai kuo nau malava 'o ta'ofi 'enau ifi tapaka

Ko e me'a 'oku faingata'a 'a e feinga ke tuku e ifi tapaka. Temau ngāue ke toe lahi ange ke tokoni'i e kakai ke faingofua 'enau tuku ifi tapaka.

## Ke ma'u e 'ū ola ko eni temau ngāue 'i he malumalu 'o e ngaahi 'elia lalahi 'e ono



### Fakalahi 'a e mafa'i taki mo faitu'utu'uni 'a e kāinga Māori

Ko e 'elia ko eni 'oku fekau'aki ia mo hono fakakau e mafa'i taki mo faitu'utu'uni 'a e kāinga Māori he 'ū fungavaka kotoa 'o 'emau palani ngāue.

Ko e taha 'o e 'ū tefito'i ngāue temau fai ki hení ko hono fokotu'u ha va'a makehe ko e Smokefree 2025 Taskforce ke nau fakapapau'i 'oku fou e ngāue 'i hono 'alunga totonu kae a'usia 'a e taumu'a, 'a ia ko e tuku ifi tapaka Smokefree 2025 ma'ae kāinga Māori.



### Fakalahi 'a hono fakamafola 'o e 'ū ngāue ki he mo'ui mo e ngāue fakakomiuniti

Ko e 'elia ko eni 'oku nofo e tokangá 'i hono fakamafola 'i he mitia sōsiale, ngaahi polokalama ki he mo'ui, pea mo e 'u ngāue fakakomiuniti kehekehe pe, ke 'ilo 'e he kakai 'a 'emau taumu'a ke fakangata 'a e ifi tapaká 'i he fonuá fakalukufua.

Ko e taha 'o 'emau 'ū tefito'i palani ngāue ki hení ko hono fakapa'anga 'a hono teke e kakai ke nau poupu'i 'a e taumu'a 'oku mau tulifua ki ai 'a ia ko e fakangata 'a e ifi tapaka.



### Fakalahi e ngaahi sevesi ke fakangata 'aki e ifi tapaka

Ko e 'elia ko eni 'oku nofo 'emau tokangá 'i hono fakalele 'a e ngaahi sevesi fekau'aki mo e tuku ifi tapaká ke toe lelei ange ke fehoanaki mo e ngaahi fiema'u 'a e kakai ifi tapaka.

Ko e taha 'o 'emau 'ū tefito'i palani ngāue ki hení ko e 'inivesi hangatonu 'i he ngaahi kautaha mo'ui Pasifiki (Pacific Health Providers) ke nau tokoni ki hono fakaa'u 'a e sevesi ki he tuku ifi tapaká ki he ngaahi komiuniti Pasifiki.



### Feinga'i ke faingofua ange 'a hono tuku 'o e ifi tapaká kae faingata'a e ma'u 'a hono ifo

Ko e 'elia ko eni 'oku fekau'aki ia mo hono holoki e levolo 'o e nikotini 'i he koloa tapaka ke tokoni kia kinautolu 'oku ifi ke tuku, pea mo tokoni'i 'a kinautolu, tautefito ki he to'utupu, ke 'oua tenau ma'u 'a hono ifo.

'Ikai ko ia pe, ka 'oku toe fekau'aki eni mo hono ta'ota'ofi 'a e koloa tapaká mei hono fo'u ke faingofua ange 'ene tohoaki'i e kakai ke nau ma'u 'a hono ifo.

Ko e taha 'o 'emau 'ū tefito'i palani ngāue ki hení ko hono ngāue'aki 'a e ngaahi tu'utu'uni 'oku fekau'aki tonu mo e 'ū koloa tapaka.



### Feinga'i ke faingata'a ange hono fakatau 'o e 'ū koloa tapaka

Ko e 'elia ngāue ko eni 'oku fekau'aki ia mo hono holoki e lahi 'o e 'ū falekoloa 'oku fakatau atu ai e koloa tapaka, tautefito 'i he ngaahi komiuniti 'oku masivesiva kae nevea ai e 'ū fakatau'anga tapaka.

'Ikai ko ia pe, ka 'oku fekau'aki foki eni mo hono ohi 'o ha to'u tangata 'e 'ikai kenau ifi tapaka.

Ko e taha e 'ū tefito'i palani ngāue ki hení ki hono 'unuaki'i e ta'u fakalao 'e 'atā ai ki ha taha kei si'i ke fakatau ha koloa tapaka ke 'unu hake mei he ta'u 18 'aki ha ta'u 'e taha, pea hikihihi fakata'u taha ai pe he ta'u kotoa.



### Fakapapau'i 'oku tauhi pau e 'ū kautaha ngaahi tapaká ki he lao

Ko e 'elia ko eni 'oku fekau'aki ia mo hono ngāue'aki 'o e founa ngāue mo fakalao totonu ki hono ta'ofi 'aki e kakai mei he 'enau hūmai, tufaki mo fakatau ta'efakalao 'a e koloa tapaka.

Ko e taha 'o 'emau 'ū tefito'i palani ngāue ki hení ko hono fokotu'u ha ngaahi tautea hia fo'ou ke tokanga'i 'aki e 'ū kautaha tapaká telia na'a nau maumau'i e tu'utu'uni 'a e lao.

'Oku mau fiema'u 'aupito ho'o tokoni ki he 'emau feinga ke hoko 'a Aotearoa Nu'usila ko e fonua 'oku 'ikai ke fai ha ifi tapaka ai 'i he 2025. Kuopau ke tau ngāue fakataha ke fakasi'isi'i 'a e maumau 'oku fai 'e he ifi tapaká ki he fonua.

Fakatokanga'i ange 'e toutou tuku atu ma'u pe 'a e ngaahi fakamatala fo'ou fekau'aki mo e Smokefree Aotearoa 2025 'i he uepisaiti [health.govt.nz/smokefree2025](https://health.govt.nz/smokefree2025)

\* Ko e taumu'a ki he lahi 'o e ifi tapaka; 'ikai kau ai 'a e veipi (vaping) mo hono ngāue'aki 'o e koloa tapaka kehe.